

► Інформаційна довідка МОП

May 2023

Порушення основних принципів та прав у світі праці на Запорізькій атомній електростанції та в місті Енергодар (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією

Головні тези

- Агресія Російської Федерації в Україні завдає невимовних страждань українському народові, спричиняючи глибокі наслідки для всього світу.
- Профспілки повідомляють про постійні й систематичні порушення основних прав українських працівників у районах, тимчасово окупованих Російською Федерацією.

Підґрунтя

Агресія Російської Федерації в Україні завдає невимовних страждань українському народові, спричиняючи глибокі наслідки для всього світу. [Це вторгнення є порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй та міжнародного права](#). Воно є грубим запереченням місії [Міжнародної організації праці](#) (МОП) із забезпечення миру через соціальну справедливість.

У районах, тимчасово окупованих Російською Федерацією, українці стикаються із постійними й систематичними порушеннями їхніх прав людини. У доповідях [Моніторингової місії Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні](#) документально зафіксовані тисячі жертв серед цивільного населення та випадки свавільного позбавлення життя, свавільного затримання й насильницького зникнення, катувань і жорстокого поводження, а також сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.

МОП висловила глибоку стурбованість із приводу жертв серед цивільного населення та значного впливу агресії Російської Федерації на працівників і роботодавців, які, ризикуючи власним життям, продовжують свою трудову та операційну

діяльність. Наслідки незворотної шкоди, завданої інфраструктурі, економіці та ринку праці України, підривають перспективи країни на всеохопне зростання й гідну працю на роки вперед.

У [Резолюції](#), ухваленій у березні 2022 року, Адміністративна рада МОП закликає Російську Федерацію негайно й беззастережно припинити агресію, вивести свої війська з України та припинити завдання страждань народові України (Блок 1).

© IAEA/ Запорізька атомна електростанція, Україна

► **Блок 1. Резолюція щодо агресії Російської Федерації проти України з точки зору мандату Міжнародної організації праці**

На своїй 344-й сесії у березні 2022 року Адміністративна рада МОП ухвалила резолюцію щодо агресії Російської Федерації проти України з точки зору мандату Міжнародної організації праці.

У резолюції Адміністративна рада висловлює своє серйозне занепокоєння повідомленнями про жертви серед цивільного населення й напади на цивільні об'єкти, а також тяжкими наслідками для працівників та роботодавців, які ризикують своїм життям заради продовження життєдіяльності країни, зокрема під час нападів на лікарні, школи, транспорт, підприємства та атомні електростанції.

Адміністративна рада також висловлює у цей найскладніший час свою непохитну підтримку тристороннім учасникам в Україні – працівникам, роботодавцям та її демократично обраному Уряду.

Адміністративна рада просить Міжнародне бюро праці долучитися до решти системи Організації Об'єднаних Націй у наданні всієї можливої допомоги тристороннім учасникам в Україні в рамках компетенції МОП.

Вона також звертається до тристоронніх учасників МОП у усьому світі із наполегливим закликком розглянути питання про вжиття відповідних заходів, щоб спонукати Російську Федерацію до повного дотримання своїх обов'язків та зобов'язань, що випливають із її членства в МОП, а також припинити порушення та зловживання, що перешкоджають реалізації трудових прав в Україні.

Про цю інформаційну довідку

У рамках [реагування МОП на агресію Російської Федерації в Україні](#), Міжнародне бюро праці провело низку зустрічей з національними, регіональними та глобальними профспілками для обговорення порушень прав працівників у районах, тимчасово окупованих Російською Федерацією. Йдеться, зокрема, про порушення основних

принципів та прав у світі праці в конкретних секторах (Блок 2).

► **Блок 2. Основні принципи та права у світі праці**

Існує п'ять категорій основних принципів та прав у світі праці:

- свобода асоціації та реальне визнання права на ведення колективних переговорів;
- скасування всіх форм примусової чи обов'язкової праці;
- реальна заборона дитячої праці;
- недопущення дискримінації у сфері праці та занять;
- безпечне та здорове робоче середовище.

Ці принципи та права встановлені у десяти Конвенціях МОП, які визнані основними:

- **№ 29** – Конвенція 1930 р. про примусову працю та Протокол 2014 р.
- **№ 87** – Конвенція 1948 р. про асоціацію та захист права на організацію
- **№ 100** – Конвенція 1951 р. про рівне винагородження
- **№ 105** – Конвенція 1957 р. про скасування примусової праці
- **№ 111** – Конвенція 1958 р. про дискримінацію в галузі праці та занять
- **№ 138** – Конвенція 1973 р. про мінімальний вік
- **№ 155** – Конвенція 1981 р. про безпеку й гігієну праці
- **№ 182** – Конвенція 1999 р. про найгірші форми дитячої праці
- **№ 187** – Конвенція 2006 р. про основи, що сприяють безпеці й гігієні праці

Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці була ухвалена у 1998 році та доповнена у 2022 році. Вона зобов'язує 187 держав-членів МОП дотримуватися вищезгаданих принципів та прав у світі праці, зміцнювати та реалізовувати їх, навіть якщо

вони ще не ратифікували відповідні Конвенції. Тому вони зобов'язані приймати, впроваджувати та забезпечувати виконання національних законів і нормативних актів, щоб гарантувати усім працівникам дотримання основних принципів і прав у сфері праці як у воєнний так і в мирний час.

Основні принципи та права у світі праці становлять довгостроковий обов'язок урядів, організацій роботодавців і працівників усіх країн відстоювати основні людські цінності, які є життєво необхідними в прагненні до соціальної справедливості та миру. Російська Федерація повинна дотримуватися основних принципів та прав у світі праці, зміцнювати та реалізовувати для всіх працівників у її власних кордонах та у тих районах України, які вона тимчасово контролює.

Ця секторальна довідка підготовлена МОП разом із профспілкою IndustriALL та її членськими організаціями в добувній промисловості, енергетиці та переробній промисловості України.

Подана в цій довідці інформація отримана українськими профспілками від їхніх членів, а також із надійних вторинних джерел. Вона була обговорена та підтверджена на семінарі, організованому IndustriALL для своїх членських організацій в Україні, який відбувся 11 квітня 2023 року в м. Ланьцут (Польща), а також шляхом подальших обмінів інформацією з лідерами українських профспілок.

Крім того, довідка ґрунтується на інформації, викладеній у нещодавніх доповідях Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ), Агентства з ядерної енергії при Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Державної інспекції ядерного регулювання України.

Ситуація, спричинена війною проти України, залишається вкрай нестабільною. На момент підготовки цієї довідки Російська Федерація евакуює місцевих власників російських паспортів з Енергодара в очікуванні контрнаступу України. Довідка оновлюватиметься в міру виявлення нових порушень прав працівників на Запорізькій атомній

електростанції й навколо неї або на інших атомних електростанціях України.

Свобода асоціації

Профспілка працівників атомної енергетики та промисловості України (Атомпрофспілка) організує та підтримує працівників на п'яти атомних електростанціях України з 1992 року.

Перед початком агресії Російської Федерації проти України на Запорізькій атомній електростанції та в місті Енергодарі нараховувалося 12 тис. працівників, 11 тис. з яких були членами профспілки безпосередньо на самій АЕС. З того часу кількість членів профспілки скоротилася приблизно до 1,2 тис. працівників.

Багатьом працівникам атомної галузі та їхнім сім'ям удалося виїхати, перш ніж у лютому 2022 року окупаційні сили взяли ЗАЕС під свій контроль. З того часу деякі з цих працівників вступили до Збройних Сил України, щоб захищати країну. Деякі з них віддали своє життя, роблячи це.

МОП отримала повідомлення про те, що тих осіб, які продовжують працювати на Запорізькій атомній електростанції, примушують підписувати трудові договори з Державною корпорацією з атомної енергії Росії «Росатом», та вступати до профспілок, створених або контрольованих окупаційними силами (хоча український національний оператор «Енергоатом» закликає їх не робити цього). Це становить явне порушення права на свободу асоціації.

Примусова праця

Випадки примусової праці, які найчастіше згадуються в повідомленнях, стосуються українських працівників-атомників, які намагалися виїхати з міста Енергодара, але були зупинені на першому контрольно-пропускному пункті, де їм відмовили у праві залишити окуповану територію. Деякі з цих працівників згодом були затримані спеціальними службами окупаційних сил. Під час бесід із цими спеціальними службами їх примушували повернутися додому й на роботу.

Інші випадки примусової праці стосуються права на вільно обрану зайнятість. Зокрема, працівників, які експлуатують ядерні реакторні установки та обладнання, шляхом погроз змушували підписувати договори з окупаційними силами. Деяких саджали у так звані «підвали», де утримували протягом кількох діб, у той час як в їхніх квартирах, гаражах або будинках проводилися обшуки, а до їхніх сімей застосовувалися погрози. Деяких, як стверджується, піддавали тортурам. Примітно, що трудові договори з окупаційними силами підписали менше 5 відсотків цих працівників. Решта працівників залишаються відданими українській енергетичній компанії.

За даними Атомпрофспілки, деяких працівників змушують виходити на роботу й супроводжують до Запорізької атомної електростанції під дулом автомата. «Енергоатом» повідомляє, що двох працівників побили до смерті, а 10 працівників, яких викрали окупаційні сили, досі вважаються зниклими безвісти.

З початку окупації атомної електростанції працівникам відмовляли у праві зв'язатися зі своїм роботодавцем – «Енергоатомом». Телефони та електронна пошта були заблоковані. Працівникам не дозволяли користуватися флешками або виносити зі станції свої ноутбуки.

Право на безпечне та здорове робоче середовище

З моменту окупації Запорізької атомної електростанції Російською Федерацією працівників станції піддають серйозним ризикам щодо безпеки та гігієни праці, які загрожують життю.

Окупаційні сили перетворили станцію на військову базу. На додаток до несанкціонованої присутності озброєних військовослужбовців окупаційні сили не дотримуються ані правил пожежної безпеки, ані інших безпекових процедур у приміщеннях, над якими вони встановили контроль.

У своїй нещодавній [доповіді про ядерну безпеку, захист і гарантії в Україні](#) МАГАТЕ підтверджує, що протягом минулого року декілька з п'яти атомних електростанцій та інших об'єктів України потрапили під прямі артилерійські обстріли. Під загрозу

поставлено кожен із семи невід'ємних основних принципів МАГАТЕ щодо забезпечення ядерної безпеки й захисту в умовах збройного конфлікту, зокрема: фізичну цілісність ядерних об'єктів; роботу систем безпеки й захисту; умови праці персоналу; ланцюжки постачань, канали зв'язку, системи радіаційного контролю й реагування на надзвичайні ситуації; критично важливе зовнішнє електропостачання.

У м. Енергодар вікна, вибиті вибуховими хвилями під час обстрілів, не були замінені. Як результат, працівників змушували взимку 2022-2023 рр. працювати за низьких температур.

Пошкоджені об'єкти на Запорізькій атомній електростанції, як-от естакада між зонами суворого режиму і ділянками, де розташовані радіоактивні відходи, або дороги на станцію та з неї, не були відремонтовані. МАГАТЕ відстежує ці та інші події та звітує про них у хронологічному порядку в своїх регулярних [доповідях](#).

Реактори Запорізької атомної електростанції кілька разів переводилися в аварійний режим так званої «холодної зупинки», коли окупаційні сили навмисно обстрілювали енергетичну інфраструктуру цього району й лінії живлення станції. Такі стресові ситуації та постійний ризик обстрілів посилюють психічне навантаження і тривожний стан персоналу станції.

Генеральний директор МАГАТЕ Рафаель Маріано Гроссі [відвідав Запорізьку атомну електростанцію в березні 2023 року](#) з метою оцінки пошкоджень, завданих станції, особливо під час обстрілів у листопаді 2022 року. Він підтвердив, що станція неодноразово зазнавала відключень електроенергії, що змушувало тимчасово переключати її на аварійні дизель-генератори для охолодження реакторів і виконання інших функцій ядерної безпеки й захисту.

Атомпрофспілка повідомляє також, що працівники, яких відправляють ремонтувати пошкоджену енергетичну інфраструктуру, піддають своє життя небезпеці, оскільки Російська Федерація навмисно обстрілює лінії електропередач й трансформаторні підстанції. Декілька працівників, як стверджується, були застрелені солдатами Російської Федерації або

загинули від наземних мін. 8 квітня 2023 року спостерігачі МАГАТЕ на станції повідомили про два вибухи наземних мін за огороженням по периметру станції.

Системи реагування на надзвичайні ситуації та управління безпекою й гігієною праці більше не функціонують ефективно. МАГАТЕ повідомляє, що вертикаль управління та ухвалення рішень позбавлена чіткості, зокрема експлуатаційному персоналу передаються суперечливі повідомлення. МАГАТЕ повідомляє також, що зменшення чисельності наявного експлуатаційного персоналу призвело до збільшення робочого навантаження, яке стало непосильним.

Самі працівники повідомляють про крадіжки окупаційними силами транспортних засобів, комп'ютерів, аптечок та іншого устаткування на тлі порушень ланцюжків постачань нового устаткування й запасних частин. Як результат, персонал більше не має доступу до життєво необхідних засобів індивідуального захисту.

Порушено також зв'язок з українським регулятором, оператором станції, органами влади за її межами та працівниками. Як результат, український регулятор уже не здійснює нагляду й контролю за об'єктами, діяльністю та герметизованими радіоактивними джерелами на Запорізькій атомній електростанції.

Ураховуючи вищевикладене, МАГАТЕ дійшло висновку, що «складні умови, в яких експлуатаційний персонал забезпечує безпечну й надійну роботу ядерних об'єктів під час збройного конфлікту, є нестерпними. Це впливає на фізичний та психічний стан працівників і підвищує ризик людської помилки з відповідними наслідками для ядерної безпеки й захисту».

МАГАТЕ визнає далі, що одна з причин відсутності до цього часу ядерного інциденту чи аварії з радіологічними наслідками для працівників-

атомників, населення й довкілля полягає в «стійкості та відданості українського персоналу [атомних електростанцій], який продовжує забезпечувати безпечну й надійну експлуатацію ядерних об'єктів попри складні умови, в яких він виконує свою роботу».

Контактні дані

Міжнародна організація праці

Route des Morillons 4 CH-1211 Geneva 22
Switzerland

E: sector@ilo.org